



Linköping 2010-01-14

## INFORMATION TILL MEDIA

### Riksantikvarieämbetets yttrande stöder läns museets agerande

Östergötlands läns museum har idag mottagit Riksantikvarieämbetets (RAÄ) yttrande angående Otto Smiths samling (Bilaga). Enligt RAÄ har Egypten inte kunnat visa något som tyder på att Otto Smiths samling av fornegyptiska föremål förts ut ur Egypten på för den tiden olagligt vis eller i strid med gällande etiska regler. Östergötlands läns museum tolkar därför RAÄ:s yttrande som ett stöd för att museet har hanterat frågan på ett korrekt sätt.

RAÄ vill inte ta ställning till möjligheten eller lämpligheten i att låna ut samlingen till Egypten. När det gäller lagar och regler för att låna ut föremål konstaterar RAÄ att svensk utförelselagstiftning inte gäller i det här fallet. Däremot är EU:s exportlagstiftning tillämplig och enligt den kan ett exporttillstånd utfärdas för Otto Smiths samling. När det gäller huruvida ett utlån skulle strida mot donatorns önskemål hänvisar RAÄ till Kammarkollegiet och en eventuell permutationsansökan.

Läns museets styrelse kommer att diskutera frågan vidare vid sitt möte 12 februari.

Egyptens förfrågan om en återlämning kom till museet i januari 2009. Samlingen består av ca 200 föremål från egyptisk forntid fram till hellenistisk tid. Föremålen togs in i Sverige av samlaren dr Otto Smith i slutet av 1920-talet. Smiths arvingar skänkte föremålen till Östergötlands läns museum 1959.

#### Kontakt:

Maria Jansén, museichef  
013-23 03 01, 0701-91 92 59  
Rolf Edelman, ordförande i läns museets styrelse  
0704-48 77 44  
Anna-Gretha Eriksson, handläggare RAÄ  
08-51 91 82 43

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62  
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se



Östergötlands länsmuseum  
Box 232  
581 02 LINKÖPING

## Yttrande

Datum 2010-01-13  
Dnr 304-01950-2009

Ert datum 2009-05-15  
Er beteckning 14/09

## Rörande Egyptens förfrågan om återlämnande av Dr Otto Smiths samling

### Ärendet

Östergötlands länsmuseum har i en skrivelse av den 15 maj 2009 vänt sig till Riksantikvarieämbetet för yttrande rörande följande frågeställningar:

1. återlämningsärendet som sådant. Vilken hållning har Sverige i liknande ärenden? Var ligger bevisbördan? Vilka lagar ska tillämpas och vilka väger tyngst?
2. möjligheten att och lämpligheten i ett utlån till Egypten. Vilka tillstånd krävs och vilka är våra möjligheter att få tillstånd? Hur betraktar man risken att föremålen inte återlämnas? Hur lång period är det lämpligt att de lånas ut på?
3. eventuell permutationsansökan till Kammarkollegiet. Kan även ett utlån betraktas strida mot donatorns önskemål?

Riksantikvarieämbetet har sammanfattat rättsläget i ett brev till Egyptiska ambassaden i frågan, 2009-08-12.

### Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet kan i sitt yttrande inte föregripa en eventuell rättslig prövning av ärendet. Riksantikvarieämbetet kan konstatera att det enligt konventioner på området är den återkrävande parten som måste visa eller åtminstone göra troligt att det omtvistade föremålet olagligen utförts från ursprungslandet. Men det finns även andra aspekter än juridiska att arbeta utifrån och som Egyptiska staten i så fall behöver föra fram och som Östergötlands länsmuseum då behöver ta ställning till. Vad gäller regler för att låna ut föremål redovisas nedan den lagstiftning som rör utförelse och export av arkeologiska föremål. Vad gäller frågan om donatorns önskemål går det att ansöka om permutation (ändring, hävande eller åsidosättande) av villkoren i gåvbrevet.

**Riksantikvarieämbetet**  
Storgatan 41  
Box 5405  
114 84 Stockholm  
Tel 08-5191 8000  
E-post riksant@raa.se  
Hemsida www.raa.se  
Org.nr 202100-1090  
Plusgiro 59994-4  
Bankgiro 5052-3620



### **Bakgrund**

Egyptiska staten har, genom sin ambassad i Sverige, i brev till Östergötlands länsmuseum krävt att den samling av egyptiska kulturföremål som införskaffades av fil. dr. Otto Smith – i Egypten och annorstädes under slutet av 1920-talet – och som efter hans bortgång donerats till Östergötlands länsmuseum år 1959 ska återlämnas. Egyptiska staten menar att samlingen förts ut från Egypten på olagliga grunder och att Otto Smiths agerande stred mot den tidens lagstiftning i Egypten samt mot i dag gällande konventioner. Mot bakgrund av detta anser ambassaden att föremålen som finns på Östergötlands länsmuseum ska återlämnas till Egyptiska staten.

Med anledning av ärendet har Riksantikvarieämbetet gjort arkiv- och litteraturstudier för att få bättre kännedom om grunderna för frågan. Vi har i de offentliga handlingarna inte kunnat finna något som visar att föremålen skulle ha förts ut i strid mot för den tiden gällande lagar eller etiska regler.

### **Internationella konventioner**

Sverige ratificerade 1970 års Unescokonvention om åtgärder för att förbjuda och förhindra olovlig införsel, utförsel och överlåtelse av äganderätten till kulturogömdom (konventionen trädde i kraft 24 april 1972) i januari 2003 och förband sig därmed att förhindra införsel av kulturföremål som olovligen förts ut från andra länder. Inom Unesco har frågan om återförande av kulturföremål länge varit viktig, inte minst med tanke på den stora mängd föremål som förts från forna kolonier. Unesco:s rekommendationer, resolutioner och konventioner är vägledande men inte juridiskt bindande varför medlemsstaterna behöver överföra rekommendationerna till sina nationella rättsliga instanser. Konventionen omfattar dock inte kulturföremål som förts bort före år 1970 utan gäller efter ratificering mellan konventionsstater. Det går alltså inte att hänvisa till denna konvention i fallet med Otto Smiths samling.

Utöver Unesco-konventionen finns Unidroitkonventionen från 1995 om stulna eller olagligt utförda kulturföremål som tar upp åtgärder för att förbjuda och förhindra olovlig införsel, utförsel och överlåtelse av äganderätten till kulturogömdom. Sverige har ännu inte tillträtt Unidroit.

### **Utförelse och export av vissa äldre kulturföremål från Sverige**

Av 5 kap. 1 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. framgår att äldre svenska och utländska kulturföremål som kan vara av stor betydelse för det nationella kulturarvet inte får föras ut ur landet utan särskilt tillstånd. Av föreskrifterna framgår att endast svenska arkeologiska föremål omfattas av kravet på utförelsetillstånd. Utländska föremål omfattas bara om de har varit i Sverige i mer än hundra år.

Att föra föremål från Sverige till Egypten innebär att Rådets förordning (EG) nr 116/2009 om export av kulturföremål – den inom EU gemensamma exportlagstiftningen – ska tillämpas. Kategorier av kulturföremål som omfattas är bland annat arkeologiska föremål som är äldre än hundra år och som härrör från arkeologiska samlingar oavsett värde.

Exportlicens kan nekas enligt denna förordning om kulturföremålen i fråga omfattas av lagstiftning som skyddar nationella skatter av konstnärligt, historiskt eller arkeologiskt värde i den berörda medlemsstaten. Smiths samling omfattas inte av den svenska utförelselagstiftningen men av den för EU-länderna gemensamma lagstiftningen. Ett exporttillstånd kan inte nekas då samlingen inte berörs av Sveriges nationella lagstiftning.

### **Etiska ställningstaganden**

En viktig utgångspunkt för hantering av ärenden om återlämnande är de yrkesetiska regler som har arbetats fram av International Council of Museums (ICOM). Dessa regler anger en minimistandard och speglar principer som är allmänt accepterade av museisamfundet. Östergötlands länsmuseum har i brev till Riksantikvarieämbetet angivit de paragrafer i ICOM:s etiska regler som kan vara vägledande för museets arbete i denna fråga.

De yrkesetiska reglerna anger bland annat att ett museum bör vara berett att föra samtal om återlämnande av kulturföremål till ett ursprungsland om denna fråga skulle komma från ursprungslandet.

Gemensamt för olika dokument som hanterar frågor som rör återlämnande av kulturföremål som olagligen utförts från en stats territorium till ett annat lands territorium är kravet att den återkrävande parten på något sätt ska visa (eller åtminstone göra troligt) att föremålet är olagligen utfört. Ett samarbete i denna fråga är dock att rekommendera.

Begreppet långtidslån används internationellt när museer återlämnar föremål till ett ursprungsland. Förfarandet regleras från fall till fall mellan parterna. Några gemensamma riktlinjer för detta förfarande finns inte. En vägledning har tagits fram av Museums and Galleries Commission (MGC) i Storbritannien. Denna skrift "Restitution and Repatriation, Guideline for good practice" från 1999 behandlar frågor om återlämnande och kan ge en bra överblick vad gäller olika typer av problem och förslag på hur dessa bör hanteras för att bemöta de olika parternas behov.

Riksantikvarieämbetet kan inte yttra sig vad gäller möjlighet och lämplighet att låna ut samlingen. Varje ärende måste också betraktas som unikt, och utredas utifrån sina förutsättningar, varför det är svårt att göra jämförelser med andra ärenden.

När det gäller frågan om verkan av bestämmelserna i gåvobrevet är det möjligt att ansöka om permutation (ändring, hävande eller åsidosättande) av villkoren i gåvobrevet hos Kammarkollegiet.

#### **Olika grunder för krav på återlämnande**

Krav på repatriering blir allt vanligare och det finns många exempel på museer som återlämnat objekt. De mer uppenbara fallen rör objekt som bevisligen hanterats på ett olagligt sätt. Återlämnandet av föremål från Myers Museum i England till Egyptiska staten är ett exempel på detta. Ett annat under senare tid uppmärksammat fall rör återlämnande av föremål från The Getty Museum i Los Angeles. Det är dock långt ifrån vanligt att beslut om återlämnande kan baseras på fakta om olovlig handel och illegal utgrävningsverksamhet. Dessa fall rör sig tillika om brott som begåtts i förhållandevis sen tid: under 1980- och 1990-talen.

Den teoretiska debatt som rör återlämnande av kulturföremål har vanligen som utgångspunkt att en olaglig gärning av något slag begåtts. Argumentationen styrs därmed av juridiska perspektiv trots att situationen kan vara mer komplex än så; Det kan röra sig om föremål som förts ut ur ett land för så pass länge sedan att händelsen inte omfattas av i dag gällande konventioner och lagstiftning eller att dess värde inte kan begränsas till ett enskilt ursprung eller sammanhang.

Riksantikvarieämbetet är en statlig förvaltningsmyndighet som har överinseende över kulturminnesvården i landet. Myndigheten har inget inflytande över hur ett



privat rättssubjekt ska agera vad gäller föremål i deras samlingar. Vad vi vill poängtera är dock att ställningstaganden inför diskussioner om återlämnande behöver göras utifrån olika perspektiv, inte minst moraliska och etiska. När ett land framför en begäran om återlämnande är det därför lämpligt att det landet även formulerar sin syn på föremålets eller samlingens kulturhistoriska värde. Det kan handla om historiska, museala, symboliska värden och ur såväl lokala, nationella som internationella perspektiv. Ett sådant förtydligande ger berört museum en grund att pröva sina överväganden emot. Regler för insamlande till museet liksom inriktning vad gäller dess samlingar och publika verksamhet är likaledes en viktig aspekt.

Detta yttrande har beslutats av avdelningschefen Birgitta Johansen efter föredragning av handläggaren Åsa Wall. Även biträdande avdelningschefen Anita Bergensträhle-Lind, enhetschefen Birgitta Elfström och handläggaren Anna-Gretha Eriksson har deltagit i ärendet.

Birgitta Johansen

Åsa Wall

Kopia till:

Embassy of the Arab Republic of Egypt in Stockholm  
Strandvägen 35, 114 56 STOCKHOLM